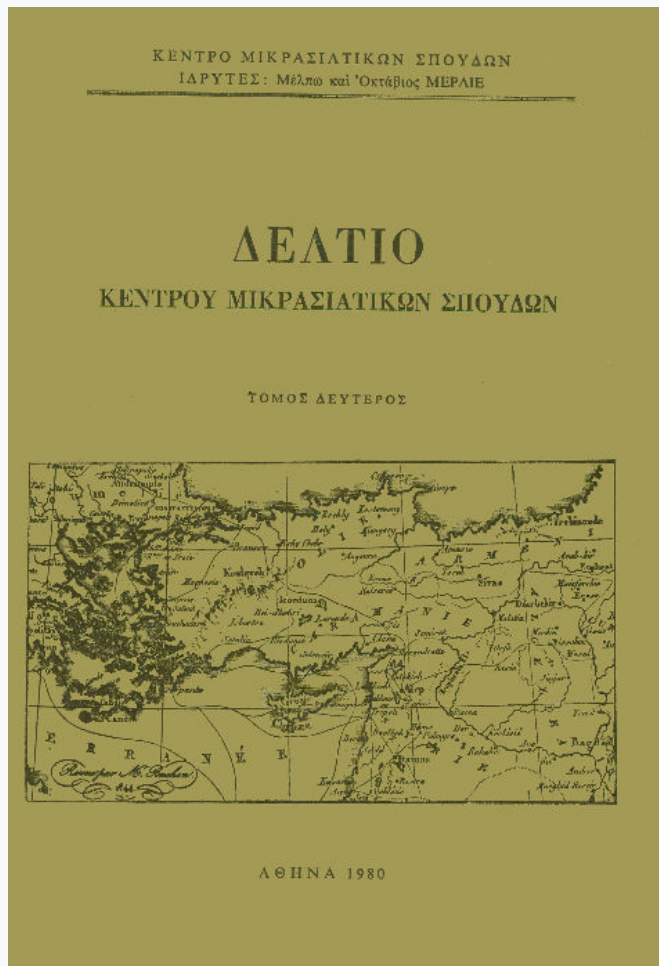


Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 2 (1980)



Τα χειρόγραφα 167 και 168 του ρώσικου
αρχαιολογικού ινστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως

Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

doi: [10.12681/deltiokms.252](https://doi.org/10.12681/deltiokms.252)

Copyright © 2015, Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπουλίδης Κ. Κ. (1980). Τα χειρόγραφα 167 και 168 του ρώσικου αρχαιολογικού ινστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 2, 205–210. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.252>

ΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ 167 ΚΑΙ 168 ΤΟΥ ΡΩΣΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

1. Σὲ παλαιότερη ἔρευνα πού εἴχαμε κάνει, στὸ πλούσιο σὲ ἀρχεῖακὸ ὑλὶκὸ περιοδικὸ ὄργανο τοῦ Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως¹, εἴχαμε ἐπισημάνει ὅτι «ἀποκτήθηκαν [ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο]... καὶ δύο [χειρόγραφα] γεωγραφικοῦ περιεχομένου: (᾽Οδοιπορικόν. Ἀρ. 1. Ἀπὸ τὸ Βυζάντιον ἕως τῇ Θεσσαλονίκῃ κλπ. καὶ 2. Περὶ τὴν Βάρναν²) »³ χωρὶς καμιὰ ἄλλη πληροφορία. Ἀργότερα, μὲ τὴν ἐκδόση τοῦ Καταλόγου τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων πού βρίσκονται σήμερα στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ στὸ Λένινγκραντ⁴, ξαναθυμηθῆκαμε τὴν παλιά μας σημείωση καὶ βρήκαμε περισσότερες πληροφορίες⁵. Ἀπὸ τὶς πληροφορίες αὐτὲς καὶ ἀπὸ ἔσωτερικὲς μαρτυρίες τῶν δύο χειρογράφων μαθαίνουμε σήμερα ὅτι ὁ συγγραφέας εἶχε ἐτοιμάσει τὰ δύο χειρόγραφα βιβλία του γιὰ νὰ τὰ πουλήσει καὶ ὅτι ἀγοράστηκαν τὸ 1906 ἀπὸ τοὺς Ρώσους, πού ἦταν στὸ Ρωσικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτούτο Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ συλλογὴ χειρογράφων τοῦ Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως περιῆλθε στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ στὸ Λένινγκραντ τὸ

1. Βασικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὰ πρῶτα χρόνια λειτουργίας τοῦ Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως βλ. στὸ περιοδικὸ τοῦ Ἰνστιτούτου: *Izvestija Russkago Arheologičeskago Instituta v Konstantinopole* (= *IRAİK*) ἀπὸ τὸν πρῶτο τόμο (1896) κἄξ. καθὼς καὶ στὸ περιοδικὸ *Βυζαντινὰ Χρονικά- Vizantijskij Vremennik* (= *VV*) 1 (1894) 256-260 (= σχετικὰ μὲ τὴν ἰδρυσὴ του), καὶ 456-460 (= διάφορες πληροφορίες καὶ τὸ Καταστατικὸ τοῦ Ἰνστιτούτου): 2(1895) 489-492 καὶ 723-725· 3(1896) 224-225 καὶ 735-736· 4(1897) 303-305 καὶ μετὰ τὴ σελ. 768: *Priloženie k IV tomu Vizantijskago Vremennika* σ. 1-48 (ἀνεξάρτητη σελιδαρίθμηση): 5 (1898) 354-355· 6 (1899) 293-308· 7(1900) 574-588 καὶ 588-590.

2. Ἑλληνικά στὸ κείμενο.

3. Βλ. *IRAİK* 14 (1909) 203(= σελιδαρίθμηση ὅλου τοῦ τόμου) ἢ 135 (= σελιδαρίθμηση τοῦ τεύχους Β').

4. Βλ. I.N. Lebedeva, *Opisanie Rukopisnogo Otdela Biblioteki Akademii Nauk SSSR, tom 5: Grečeskie rukopisi* (= Περιγραφή τοῦ τμήματος χειρογράφων τῶν Βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ, τόμος 5: Τὰ ἑλληνικά χειρόγραφα), Λένινγκραντ (Nauka) 1973, (Κατάλογος μὲ πολλὰ σφάλματα). Βλ. καὶ βιβλιοκρισία τοῦ Β.Ι. Fonkič, *VV* 38 (1977) 214-220.

5. *Ο. π.*, 208 καὶ 209-210.

1931⁶. Ἡ συλλογή αὐτή ἀποτελεῖται ἀπὸ 192 χειρόγραφα⁷. Τὰ χειρόγραφα ἀριθ. 167 καὶ 168⁸ ἀποκτήθηκαν τὸ 1974 σὲ μικροφίλμ ἀπὸ τὸ Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου⁹. Τὸν Νοέμβριο τοῦ 1976 διασταυρώσαμε τίς πληροφορίες μας ἀπὸ ἐπιτόπια ἐξέταση.

2. Τὸ ἑλληνικὸ χειρόγραφο ποὺ βρίσκεται στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ στὸ Λένινγκραντ (Τμῆμα χειρογράφων) μὲ τὰ στοιχεῖα «RAIK¹⁰ Νο 167» ἐπιγράφεται «ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ». Γράφτηκε ἀπὸ τὸν Χη-Ἰορδάνου τὸ 1848 καὶ εἶναι αὐτόγραφο τοῦ συγγραφέα σὲ χαρτί χωρὶς φιλιγκράν. Ἔχει διαστάσεις φυλλ. 19.8 × 12.0 καὶ διαστάσεις κειμ. 17.0 × 10.5. Ὁ συγγραφέας ἀρίθμησε τίς σελίδες στὸ κάτω μέρος τῶν φύλλων μέχρι τὴ σελίδα 202. Οἱ σελίδες 155-156 δέθηκαν μπροστὰ ἀπὸ τὴ σελίδα 1 καὶ στὴ θέση τους μπῆκαν σελίδες χωρὶς ἀρίθμηση, ἀλλὰ γραμμένες μὲ διαφορετικὴ μελάνη. Ἔχει δέσιμο τοῦ 19ου αἰ. ἀπὸ χαρτόνι μὲ δερμάτινη ράχη. Στὴ ράχη ὑπάρχει ἐπιγραφή μὲ χρυσὰ γράμματα: «ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ»¹¹. Στὸ φ. 1 ὑπάρχει ἡ περιγραφή τῆς πόλεως Βάρνας. Ἐπικεφαλίδα: «περὶ τὴν Βάρναν»¹². Ἀρχή: «αὕτη εἶναι πόλις καὶ καθέδρα πασὰ μὲ φρούριον»¹³. Στὸ φ. 2 ὑπάρχει ἡ βιογραφία τοῦ συγγραφέα. Ἐπικεφαλίδα: «χρονολογικὸς»¹⁴. Ἡ βιογραφία

6. Βλ. E.E. Granstrem, «Grečeskie Srednevekovye Rukopisi v Leningrade» VV 8(1956) 194· M. Richard, *Répertoire des Bibliothèques et des Catalogues des manuscrits grecs*, Παρίσι 2¹⁹⁵⁸, σ. 112 καὶ 135. Γιὰ τὴν ὅλη διοργάνωση τῶν σοβιετικῶν ἀρχείων μετὰ τὸ 1917 βλ. Patricia Kennedy-Grimsted, *Archives and Manuscript Repositories in the USSR. Moscow and Leningrad*, Princeton, New Jersey Princeton University Press (1972), 23-60.

7. Βλ. I.N. Lebedeva, ὁ. π., 3. Ὁ M. Richard (ὁ. π., 112 καὶ 135) ἀναφέρει 195 χειρόγραφα. 8. Τὸ χειρόγραφο RAIK 167 γράφτηκε τὸ 1848 καὶ τὸ RAIK 168 τὸ 1843. Ἄν ἐξετάσαμε χρονολογικῶς τὰ παραπάνω χειρόγραφα θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετάσαμε πρῶτα τὸ RAIK 168 καὶ μετὰ τὸ RAIK 167, ἀλλὰ τὰ περιεχόμενα τῶν δύο χειρογράφων μᾶς ἀναγκάζουν νὰ ἐξετάσουμε πρῶτα τὸ 167 καὶ μετὰ τὸ 168, μὴ καὶ στὸ RAIK 168, φ. 1 ὑπάρχει ἡ παρακάτω σημείωση: «Ὁδοιπορικὸν/συμπλήρωμα ὃν τῆς Περιήγησεως» καὶ «Περὶήγησις» εἶναι τὸ χειρόγραφο RAIK 167. Ἡ I.N. Lebedeva, ὁ. π., ἐξετάζει στὴ σελ. 208 τὸ χειρόγραφο RAIK 168 καὶ στὴ σελ. 209-210 τὸ χειρόγραφο 167.

9. Εὐχαριστίες ὀφείλονται στοὺς ὑπεύθυνους τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ στὸ Λένινγκραντ γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν μικροφίλμ.

10. Πρόκειται γιὰ συντομογραφία τῆς φράσεως: «Russkij Arheologičeskij Institut v Konstantinopole».

11. Ἡ I.N. Lebedeva, ὁ. π., 209, γράφει: «Περὶήγησις» καὶ βάζει γιὰ τίτλο τοῦ χειρογράφου στὰ ρωσικὰ τὴ φράση: «Putevoditel' po Balkanskomu Poluostrovu i Maloj Azii, Sostavlenyj N. Iordanisom» (= Ὁδηγὸς τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ποὺ συντάχθηκε ἀπὸ τὸν Χ. Ἰορδάνη). Γενικὰ ἡ I.N. Lebedeva στὸν Κατάλογό της προτιμᾷ νὰ μεταγράφει τὰ ἑλληνικὰ τῶν χειρογράφων διορθωμένα, ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνει πάντοτε.

12. Ἡ I.N. Lebedeva, ὁ. π., 209, γράφει: «Περὶ τὴν Βάρναν».

13. Ἡ I.N. Lebedeva, ὁ. π., 209, γράφει: «Αὕτη εἶναι πόλις καὶ καθέδρα πόσα[sic] μὲ φρούριον...»

14. Ἡ I.N. Lebedeva, ὁ. π., 209, γράφει: «Χρονολογικὸς».

τοῦ συγγραφέα τελειώνει με τὴ φράση: «καὶ .8. γρώσια κοστίζει αὐτὴ»¹⁵. Στὰ φφ. 3-102 εἶναι καταχωρισμένη ἡ περιγραφή τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ποὺ διαχωρίζεται σὲ 134 κεφάλαια ἢ ἀριθμοὺς. Σὲ κάθε κεφάλαιο ἀναφέρεται ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ μιὰ πόλιν στὴν ἄλλη σὲ ὥρες δρόμου. Περιγράφονται πόλεις, χωριά, ἐκκλησίες, μοναστήρια καὶ ἄλλα ἀξιοθέατα. Ἐπίσης ἀναφέρονται καὶ ἱστορικὲς μαρτυρίες. Ἀρχή: «ἀριθμὸς 1, ἀρχή. Ἀπὸ τὸ Βυζάντιον, εἰς Θεσσαλονίκην, ὥραι 108,»¹⁶. Τέλος: «τζαμπουναρή, 1 ὥρ. χάνη. σασμών, 2. ὥραι, τέλος»¹⁷. Στὸ φ. 1 ὑπάρχει ἡ παρακάτω σημείωση τοῦ συγγραφέα: «παρατοῦ Χη. Ἰορδάνου ἐγγὴν αὐτὴ περιηγήσεως ὄφθαλμοφανῶς, καὶ τετραγωνικῶς, διὰ χάριν τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ ἐγράφη ἰδιοχειρῶς ἡ Βύβλος αὐτὴ (ἀπὸ τὴν κομώπολην λεπτὸ ἵδωρ (ἰντζέσου) τῆς καיסαρίας, ἐπαρχία καππαδοκίας: (εἰς τὰ 1848 φεβρουαρίου, 28,»¹⁸. Στὸ φ. 1 ὕ ὑπάρχει ἡ φράση: «Περιήγησις/ [καὶ με ἄλλη μελάνη] χρήσιμοις διὰ γεωγράφων/ φράγκα 12»¹⁹. Στὴ δευτέρη λευκὴ σελίδα μετὰ τὸ φ. 102 ὑπάρχει ἡ παρακάτω σημείωση: «V etoj rukopisi 102 (sto dva) lista + 21. ot perepleta. 11.11.1960. O. Lihačev» (= Στὸ χειρόγραφο αὐτὸ ὑπάρχουν 102 φφ. + 2 φφ. ἀπὸ τὸ δέσιμο. 11.11.1960. O. Lihačev). Τέλος, τὸ χειρόγραφο αὐτὸ ἐξέτασαν μεταξὺ ἄλλων ὁ ἀείμνηστος George Soulis (στὶς 20.3.1963) καὶ ὁ B.L. Fonkič (στὶς 14.5.1965).

3. Τὸ ἄλλο ἐλληνικὸ χειρόγραφο ποὺ βρίσκεται στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ στὸ Λένινγκραντ (Τμῆμα χειρογράφων) μετὰ τὰ στοιχεῖα «RAIK No 168»²⁰ ἐπιγράφεται «ΟΔΙΠΟΡΙΚΩΝ» καὶ γράφηκε τὸ 1843 ἀπὸ τὸν Χη Ἰορδάνου. Εἶναι αὐτόγραφο γραμμένο στὴν Ἀθήνα σὲ χαρτὶ μετὰ φιλιγκράν ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ οἰκόσημο καὶ τὴν ἐπιγραφή GHIGLIOFTZ. Ἔχει διαστάσεις φύλ. 20.0 × 12.5 καὶ διαστ. κειμ. 16.2 × 11.5 μετὰ 29 σειρές. Ὁ συγγραφέας ἀρίθμησε τὶς σελίδες στὸ κάτω μέρος τῶν φύλλων μέχρι τὸ φύλλο 100 (199 σελίδες). Τὸ κείμενο γράφτηκε μερικὲς φορὲς σὲ δύο στηλές. Ἔχει δέσιμο τοῦ 19ου αἰ. ἀπὸ χαρτόνι μετὰ δερμάτινη

15. H.I.N. Lebedeva, ὁ. π., 209, γράφει: 8 γρώσια κοστίτη[sic] αὐτή, μετὰ τὴ σημείωση ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγοραστικὴ ἀξία τοῦ χειρογράφου.

16. H.I.N. Lebedeva, ὁ. π., 210, γράφει: «Αριθμὸς 1, ἀρχή. Ἀπὸ τὸ Βυζάντιον εἰς Θεσσαλονίκην ὥραι 108».

17. H.I.N. Lebedeva, ὁ. π., 210, γράφει: «Τζαμπουναρή 1 ὥρα, Χάνη Σασμών 2 ὥραι. Τέλος».

18. H.I.N. Lebedeva, ὁ. π., 210, γράφει: «Παρά τοῦ Χ. Ἰορδάνου ἐγινε αὐτὴ περιήγησις ὄφθαλμοφανῶς καὶ τετραγωνικῶς, διὰ χάριν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ ἐγράφη ἰδιοχειρῶς ἡ βύβλος αὐτὴ ἀπὸ τὴν κομώπολην λεπτὸ ἵδωρ (Ἰντζέσου) τῆς καיסαρίας ἐπαρχίας καππαδοκίας εἰς τὰ 1848 φεβρουαρίου 28».

19. H.I.N. Lebedeva, ὁ. π., 210, γράφει: «Περιήγησις. Χρήσιμοις διὰ γεωγραφίας[sic]. Φράγκα 12».

20. Ὁ παλιὸς ἀριθμὸς τοῦ χειρογράφου ἦταν H 12. Βλ. I.N. Lebedeva, ὁ. π., 208.

ράχη. Στη ράχη υπάρχει επιγραφή με χρυσά γράμματα: «ΟΔΙΠΟΡΙΚΩΝ»²¹. Στη σελίδα που είναι κολλημένη στο επάνω μέρος του δεσμίματος υπάρχει γκραβούρα, που παριστάνει ένα μνήμα. Κατά την I.N. Lebedeva «Τίσως είναι το Ex-Libris του συγγραφέα»²². Από την επιτόπια εξέταση που κάναμε καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι αποκλείεται να είναι το Ex-Libris του συγγραφέα, αλλά αυτό το φύλλο χαρτιού ανήκει σε άλλο έργο και χρησιμοποιήθηκε εδώ από τον συγγραφέα ή από εκείνον που έδωσε το χειρόγραφο. «Η επικεφαλίδα του Όδοιπορικού γράφτηκε στο τέλος του χειρογράφου στο φ. 117^ν: «όδοιπορικῶν, δηλαδή βιβλίον περι ἔχει τῶν πόλεων καὶ χωρῶν, τὰ διαστήματα κομῶν καὶ θέσεων, διάφορα ὀνόματα, λεξικά δὲ γεωγραφικά, καὶ τινὰ μνημονεύματα βασιλείων κατὰ τάξιν σημειώσεως, καὶ ἱστορικὰ/χρονολογία»²³. Στο φ. 117^ν υπάρχει ακόμη και η παρακάτω σημείωση του συγγραφέα: «ἐρανισθῆσα [ἢ χρονολογία] ὑπὸ Χ. Ἰορδάνου, τοῦ λεπτοῦδωρέου, (ἰντζέσου) κομὸ πολὺς τῆς καπαδοκείας, χάριν φιλοτιμίας τῆς πατρίδος, καὶ κατάγωγος ἑλληνικῆς ἀποδείξεως· χρειματίσας δὲ καὶ στρατιωτικῶς, ἐννέα ἔτη εἰς τὴν ἐλλάδα ἀπὸ τὰ 1830· ἕως 1842· ἐγράφη δὲ ἰδιοχειρῶς, ἐν ἀθῆναις 10· / «μαρτίου, 1843. μ.Χ. ἔτη.»²⁴. Στο φ. 117 υπάρχει η παρακάτω φράση: «τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα / μὲ 5. γρῶσιον ἐξῶδα»²⁵. Στο φ. 1 υπάρχει η παρακάτω σημείωση του συγγραφέα: «Όδοιπορικὸν / [καὶ με ἄλλη μελάνη] συμπλήρωμα ὃν τῆς / Περιηγήσεως / φράγκα 12»²⁶. Στην ίδια σελίδα υπάρχει η σφραγίδα του Ρωσικού Αρχαιολογικού Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως. Αναφέρεται επί-

21. H I.N. Lebedeva, ὁ. π., 208, γράφει: «Όδοιπορικόν» καὶ βάζει γιὰ τίτλο τοῦ χειρογράφου στὰ ρωσικά τὴ φράση: «Putevoditel' po Balkanskomu Poluostrovu i Maloj Azii, Sostavlennyj H. Iordanisom» (= Όδηγὸς τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ποὺ συντάχθηκε ἀπὸ τὸν Χ. Ἰορδάνη).

22. Βλ. I.N. Lebedeva, ὁ. π., 208.

23. H I.N. Lebedeva, ὁ. π., 208, γράφει: «Όδοιπορικόν, δηλαδή βιβλίον περιέχει τῶν πόλεων καὶ χωρῶν τὰ διαστήματα, κομῶν καὶ θέσεων διάφορα ὀνόματα, λεξικά δὲ γεωγραφικά καὶ τινὰ μνημονεύματα βασιλείων κατὰ τάξιν σημειώσεως καὶ ἱστορικὰ χρονολογία».

24. H I.N. Lebedeva, ὁ. π., 208, γράφει: «Ερανίστησα ὑπὸ Χ. Ἰορδάνου, τοῦ Λεπτοῦδωρέου (Ἰντζέσου), κομὸπολις τῆς Καπαδοκίας, χάριν φιλοτιμίας τῆς πατρίδος καὶ καταγωγῆς ἑλληνικῆς ἀποδείξεως, χρειματίσας δὲ καὶ στρατιωτικῶς ἐννέα ἔτη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ 1830 ἕως 1842. Ἐγράφη ἰδιοχειρῶς ἐν Ἀθῆναις 10 μαρτίου 1843 μ.Χ. ἔτη».

25. Γιὰ τὸ κείμενο αὐτὸ ἡ I.N. Lebedeva, ὁ. π., 208, δημοσίευσε μόνο τὸ παρακάτω: «μὲ 5 γρῶσια ἐξῶδα», καὶ ὑποστήριξε ὅτι ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τὴν ἀξία τοῦ χειρογράφου. Δὲν μπορούμε νὰ δεχθοῦμε τὴ γνώμη τῆς διότι εἶναι ἐκδηλοῦ ὅτι ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται σὲ ἐξῶδα τὰ ὁποῖα σήμερα δὲν μπορούμε νὰ προσδιορίσουμε, ἀλλὰ μπορούμε νὰ υποθέσουμε ὅτι θὰ ἀναφέρεται στὰ ἐξῶδα ποὺ ἔκανε γιὰ νὰ γράψει αὐτὸ τὸ χειρόγραφο.

26. H I.N. Lebedeva, ὁ. π., 208, γράφει μόνο: «1) Όδοιπορικόν. 2) Συμπλήρωμα ὃν τῆς περιηγήσεως». Ἡ πληροφορία «Φράγκα 12» νομίζω ὅτι ἀναφέρεται στὸ ποσὸ ποὺ ζήτησε ἢ ἔλαβε ὁ συγγραφέας ὅταν τὸ πούλησε.

σης ὁ ἀριθμὸς 168 καὶ ὁ παλιὸς ἀριθμὸς τοῦ χειρογράφου Η 12. Τὸ κυρίως κείμενο τοῦ χειρογράφου εἶναι γεωγραφικοῦ περιεχομένου καὶ διαιρεῖται ἀπὸ τὸν συγγραφέα σὲ 146 κεφάλαια, πού ὁ συγγραφέας τὰ ὀνομάζει *ἀριθμοὺς*. Σὲ κάθε κεφάλαιο ἀναφέρεται ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῆ μιᾶ πόλιν εἰς τὴν ἄλλη σὲ ὥρες δρόμου. Περιγράφονται πόλεις, χωριά, ἐκκλησίες, μοναστήρια καὶ ἄλλα ἀξιόθεατα. Ἐπίσης ἀναφέρονται καὶ ἱστορικὲς μαρτυρίες. Οἱ παραπάνω γεωγραφικὲς πληροφορίες εἶναι καταχωρισμένες ἀπὸ τὸ φ. 2 ὡς τὸ φ. 86^v. Ἀρχή: «*ΠΙΝΑΞ ΟΔΙΠΟΡΙΚΩΝ. ἀριθμὸς 1. Ἀπὸ τὸ βηζάντιον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὦραι. 108.*»²⁷ Τέλος: «*τέλος τῆς γεωγραφίας*». Ἀπὸ τὸ φ. 87 ὡς τὸ φ. 117 ὁ συγγραφέας συγκέντρωσε διάφορα κείμενα²⁸ ποικίλου περιεχομένου. Ἀπὸ τὸ ὕψος καὶ τῇ γλώσσᾳ τῶν κειμένων αὐτῶν φαίνεται καθαρά ὅτι ὁ συγγραφέας ἀντέγραψε τὰ διάφορα αὐτὰ κείμενα ἀπὸ βιβλία καὶ ἀπὸ ἐντυπα πού κυκλοφοροῦσαν τὴν ἐποχὴ του. Τὸ μόνο ἄξιο λόγου κείμενο εἶναι ἐκεῖνο πού ἀναφέρεται στὰ φφ. 89^v-94^v καὶ εἶναι τουρκοελληνικὸ γλωσσάριο κυρίως τοπωνυμιῶν, ὅπου οἱ τουρκικὲς λέξεις γράφονται στὰ ἑλληνικά. Ἡ τελευταία πληροφορία τοῦ συγγραφέα γιὰ τὸ γεωγραφικὸ μέρος τοῦ χειρογράφου, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἀναφέρεται στὸ φ. 117^v: «*τοῦ παρόντος Βιβλιαρίου γεωγραφεῖς, καὶ τοὺς 146. γεωγραφικοὺς ἀριθμοὺς, καὶ γεγραμμένας θέσεις ὀφθαλμοφαν/ὼς περιηγητῆς ὁ ἄνω ἡρεμμένος, εἶναι ὁ αὐτός. ἐνυρέθιν / δὲ εἰς ἐξ πολέμους καὶ συμπλοκάς ἐκουσίως...*». Τέλος, τὸ χειρόγραφο ἐξέτασαν μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Β.Λ. Fonkič (στὶς 14.5.1965).

4. Ἄς δοῦμε τώρα τὸ «βιογραφικὸ σημεῖωμα» τοῦ συγγραφέα τῶν δύο χειρογράφων RAIK 167 καὶ RAIK 168. Τὰ στοιχεῖα πού χρησιμοποιοῦμε μᾶς τὰ δίνει ὁ ἴδιος στὸ χειρόγραφο RAIK 167 φ 156 (= ἀρίθμηση Χη-Ἰορδάνου) ἢ φ. 2 (= ἀρίθμηση Κώδικα): Ὁ Χη-Ἰορδάνου (δὲν ἀναφέρει τὸ βαπτιστικὸ του ὄνομα) γεννήθηκε στὶς 14 Ἰουλίου 1811 καὶ τὴ μητέρα του τὴν ἔλεγε Ἀκιλίνα. Δὲν ἀναφέρει τίποτε γιὰ τὸν πατέρα του. Στὶς 7 Μαΐου 1823 ἔφυγε ἀπὸ τὸ χωριὸ του (τὸ *Ἰντζέσου*²⁹ ἢ *Λεπτὸν Ὑδωρ* τῆς Καισαρείας τῆς Καπαδοκίας) καὶ πῆγε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Στὶς 25 Σεπτεμβρίου 1830 ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἦλθε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου στὶς 29 Μαΐου 1831 κατατάχθηκε στὸ Ἰππικὸ καὶ ἀπολύθηκε στὶς 16 Ἰουνίου 1835. Τὸ 1836

27. H.I.N. Lebedeva, ὁ. π., 208, γράφει: «*Πίναξ ὁδοπορικῶν. Ἀριθμὸς 1. Ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὦραι 108...*».

28. Στὰ κείμενα αὐτὰ δὲν ἀναφέρεται καθόλου ἡ I.N. Lebedeva. Πρβλ. ὁ. π., 208.

29. *Ἰντζέ-σου* κατὰ τὸν Ἱ. Χλωρὸ [*Λεξικὸν Τουρκο-Ἑλληνικόν*, Κωνσταντινούπολις (ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου), σ. 2089] καὶ *Incesu* κατὰ τὸν *Türkiye Atlası* [Ἐπιμέλεια Α. Tanoglu, S. Erinc, E. Tümertekin, Κωνσταντινούπολις 1961, σ. 1/φ.] Βλ. καὶ Μ. Λογοθέτη-Μερλιέ «Οἱ Ἑλληνικὲς Κοινότητες εἰς τὴ σύγχρονον Καπαδοκίαν», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν*, 1 (1977), 45.

βρέθηκε στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸ 1837 «ἐχρημάτισε ἱππεὺς» στὴ Βαβυλώνα. Τὸ 1838 ἦλθε στὴν Ἀθήνα καὶ κατατάχθηκε στὴ χωροφυλακὴ. Τὸ 1840 καταδικάστηκε στὸ Ναύπλιο. Τὸ 1841 τραυματίστηκε σὲ συμπλοκὴ στὴν Καλαμάτα. Τελικὰ τὸ 1842 ἀπολύθηκε ἀπὸ τὴ χωροφυλακὴ. Τὸ 1843 ἐπέστρεψε στὴν ἰδιαίτερὴ του πατρίδα. Τὸ Σάββατο 29 Ἰανουαρίου 1844 παντρεύτηκε τὴ Μαρία στὴν Ἐκκλησία. Τὴν 1 Φεβρουαρίου 1848 παντρεύτηκε γιὰ δευτέρη φορὰ τὴ Σοφρωνία στὸ σπίτι. Ἀπὸ τὰ τέσσερα ἀγόρια του «ὁ Θεὸς δὲν ἠθέλησε κἀν ἓνα». Στὶς 23 Ἰανουαρίου 1855 στεφάνωσε τὴν Εὐλαμπία. Δὲν ἀναφέρει ἂν εἶναι θυγατέρα του ἢ ἄλλο συγγενικό του πρόσωπο. Τὸ 1860 μᾶλλον πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη μαζί με τὴ γυναίκα του καὶ τὸ 1865 ἐπέστρεψε πάλι στὴν ἰδιαίτερὴ του πατρίδα. Μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τότε στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας εἶχε πέσει ἐπιδημία χολέρας. Τὴν ἴδια χρονιά πέθανε ὁ ἀδελφός του. Αὐτὲς εἶναι οἱ πληροφορίες πού μᾶς δίνει ὁ συγγραφέας γιὰ τὸν ἑαυτό του.

5. Τὰ δύο χειρόγραφα βιβλία τοῦ Χη-Ἰορδάνου, πού τὸ περιεχόμενό τους σὲ μεγάλο μέρος εἶναι τὸ ἴδιο, ἔχουν γιὰ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὶς γεωγραφικὲς μόνο πληροφορίες. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο δὲν κρίναμε σκόπιμο νὰ περιγράψουμε κατὰ φ. καὶ τοὺς δύο κώδικες. Ὁ συγγραφέας ἔχει μεγάλη ἀδυναμία στὶς ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ χωριῶν. Περιγράφει, ἀλλὰ περιλήπτικα, τὶς πόλεις, μερικὲς φορές τὰ προϊόντα πού παράγονται στὴν περιοχὴ, καθὼς καὶ τοὺς κατοίκους, τὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ μοναστήρια τῆς περιοχῆς. Τὸ περιεχόμενο τῶν δύο βιβλίων τοῦ Χη-Ἰορδάνου ἀναφέρεται σὲ περιήγησή του στὴ σημερινὴ Ἑλλάδα, τὴν Τουρκία, τὴ Βουλγαρία, τὴ Ρουμανία, τὴν κάτω Ρωσία, τὴν Γιουγκοσλαβία, τὴν Ἀλβανία, τὴν Κύπρο, τὴν Αἴγυπτο, τὸ Ἰσραήλ, τὴν Ἰορδανία, τὸ Λίβανο, τὴ Συρία, τὸ Ἰράκ, καὶ τέλος τὴν Περσία. Ὁ Χη-Ἰορδάνου, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ βιογραφικὸ του σχεδιάσμα, εἶναι πνεῦμα ἀνήσυχο, ἄνθρωπος τῆς περιπέτειας. Γράφει κοφτά, χωρὶς πολλὰ ἐπιθέτα, με κάποια ἀφέλει, ἀλλὰ μᾶς δίνει πολλὰς ἐνδιαφέρουσες καὶ χρησιμὲς πληροφορίες γεωγραφικοῦ, τοπογραφικοῦ, ἀρχαιολογικοῦ, ἱστορικοῦ, θρησκευτικοῦ, ἐθνολογικοῦ, οἰκονομικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου. Ἡ διάταξη τῆς ὕλης περιέχεται σὲ κεφάλαια τὰ ὁποῖα ὀνομάζει *ἀριθμούς*. Τὸ κάθε κεφάλαιο ἀναφέρεται σὲ μιὰ περιοχὴ πού ὑπάρχει ἀπὸ τὴ μιὰ πόλη στὴν ἄλλη. Περιγράφει πάντοτε τὶς ἀποστάσεις καὶ ὅ,τι ἀξιοσημείωτο νομίζει ὅτι πρέπει νὰ ἀναφερθῇ. Γενικὰ εἶναι δύο κείμενα δευτερεύουσας περιηγητικῆς σημασίας.